

Wiek XX był czasem totalitaryzmów i okrucieństwa. Primo Levi zadał pytanie o możliwość istnienia Boga w obliczu tragedii Auschwitz, która to tragedia miała negować fundamentalne założenia chrześcijaństwa i judaizmu o istnieniu wszechmogącego, miłosiernego Ojca ludzkości. W tym samym, XX wieku rozwijała się bujnie polska mistyka – począwszy od dwudziestolecia międzywojennego wzrosła ilość świadectw z kręgu tzw. mistyki przeżyciowej, którą w tym okresie reprezentowały m. in.: s. Faustyna Kowalska, Aniela Salawa, s. Bernardyna Jabłońska, s. Elżbieta Czacka. Polskie teksty mistyczne XX wieku przedstawiają wyrazisty koncept relacji człowieka z Bogiem – powstając w konkretnym dziejowym „tu i teraz”, są fascynującym dokumentem kształtowania się określonego typu tożsamości. Głównym celem projektu jest więc odpowiedź na pytanie: **kim jest polski *homo mysticus* XX wieku?** Jak można go opisywać, analizując ślady, jakie podmiot, w całym bogactwie swojego „ja” uwikłanego w historię, kulturę, tradycję i język, pozostawił w zapisie tekstowym? W jaki sposób tekst – podczas pogłębionej analizy – odkrywa tajemnicę o stojącej za nim podmiotowości? W trakcie badań istotne będzie dla nas nie tyle odkrycie mistyka jako indywiduum, ile zbadanie, czy w obrębie badanych przez nas tekstów występuje charakterystyczny na polskiej mistyce XX wieku typ podmiotowości.

Typ ten będziemy się starali określić, analizując materiały archiwalne, rękopisy pozostawione w zakonnych archiwach, często niewydane drukiem. Nie mając oczywiście dostępu do samej rzeczywistości doświadczenia mistycznego, zasadniczym polem badawczym czynimy tekst mistyczny, względem którego formułowane są hipotezy i prowadzone będą badania empiryczne. Mając na uwadze aktualny dyskurs akademicki, będziemy się starali sprawdzić, czy wyodrębnione w nim typy podmiotowości (np. *syllipsis* wg Ryszarda Nycza, modele podmiotowości nowoczesnej wg Charlesa Taylora) mogą stać się dobrymi narzędziami opisu dla podmiotowości polskiego *homo mysticus* XX wieku, jeśli typ taki będzie dało się wyróżnić na podstawie analiz porównawczych. Skupiając się na podmiotowości, jej zakorzenieniu kulturowym i historycznym, jej uwarunkowaniach związanych z rzeczywistością języka i światem pojęć, staramy się wpisać nasz projekt w fundamentalne na gruncie badań nad mistyką pytanie: istnieje jedna mistyka czy wielość mistyk?

Stawiając w centrum naszej refleksji badawczej podmiotowość z całym jej bagażem, którego ślady –

jak zakładamy – można odnaleźć w materii tekstu, osadzamy nasze prace w teoretyczno-metodologicznym nurcie kontekstualnym w badaniach nad mistyką (inna nazwa to „nurt pluralistyczny”), do którego przedstawiciele należą badacze mistyki o światowej renomie – Steven T. Katz i Bernard McGinn. Przyjmując proponowane w tym systemie metody, zamierzamy sprawdzić ich funkcjonalność w odniesieniu do polskiej mistyki XX wieku i – jeśli okaże się to konieczne i możliwe – uzupełnić je, poprawić, doprecyzować aparat pojęciowy.

Dlaczego podejmujemy wskazany temat? Polska mistyka XX wieku, choć niektórzy jej przedstawiciele są szeroko znani w świecie (np. s. Faustyna Kowalska), pozostaje w większości zapomniana. Część dzieł, zalegając w kościelnych archiwach, nie jest powszechnie dostępna w formie drukowanej. Ogromna część polskiej mistyki znajduje się wyłącznie w kręgu zainteresowania teologów – niewiele jest więc przekrojowych, interdyscyplinarnych opracowań, brakuje również aktualizowania wiedzy w obrębie metodologii pracy z tego typu materiałem. Dotychczas fundamentalna kwestia podmiotowości, tak istotna dla nauk humanistycznych, nie została opracowana w odniesieniu do polskich tekstów mistycznych XX wieku. Projekt ma zapełnić tę lukę, dając jednocześnie sposobność do rozwoju pozaakademickiej debaty dotyczącej tożsamości religijnej Polaków. Zrozumienie polskiej mistyki XX wieku pozwoli zrozumieć istotny składnik naszej kultury – tym samym przyczyni się do lepszego zrozumienia innych tradycji religijnych. Zarówno artykuł naukowy (w języku polskim i angielskim), jak i planowana monografia naukowa w języku polskim mają popularyzować nie tylko wiedzę o polskiej najnowszej mystyce (w kraju i za granicą), ale także poszerzyć świadomość na temat możliwości kulturowego, historycznego i językowego uwikłania „ja” współczesnego człowieka religijnego. Gdy zrozumiemy to uwikłanie i wynikające z niego różnice na podstawie analiz świadectw z przeszłości, łatwiejszymi staną się dialog i międzyreligijne porozumienie, tak istotne w XXI wieku. Być może poszukując odpowiedzi na pytanie, jaka jest podmiotowość polskiego mistyka XX wieku, uda się także częściowo sprawdzić, dlaczego wiek totalitaryzmów nie położył ostatecznego kresu „istocie religijnej”. Proponowane przez nas badania otwierają więc szeroką perspektywę nie tylko w aspekcie teorii tekstu mistycznego i ogólnej teorii mistycznego doświadczenia, ale także szerzej: funkcjonowania współczesnego „homo religiosus”.